

IDŐSZAKI KIADVÁNYOK NEMZETKÖZI NYILVÁNTARTÁSI RENDSZEREI

Szilvássy Zoltánné

Országos Széchenyi Könyvtár

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Központ /NTMIK - Moszkva/ által kidolgozott Időszaki Kiadványok Automatizált Regisztrációs Szolgálat /IKARSz/ és az UNISIST keretében szervezett International Serials Data System /ISDS - Párizs/ egyaránt számítógéppel kívánja megszervezni az időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartását. A két rendszert és hazánk részvételét mutatjuk be az alábbi cikksorozatban.

Előzmények

Világszerte - így hazánkban is - kiterjedt irodalma van az utóbbi évtizedben az információ-robbanás néven ismert jelenségnek. Az is közismert tény, hogy nagy és kis országok, nemzetközi szervezetek és magánvállalkozások, könyvtárak és dokumentációs szervek igyekeznek megbirkózni korunk információáradataival. A publikált és nem publikált dokumentumok özönében, általában a szakirodalomban való tájékozódás, de még a szervezett tájékoztatás is, egyre bonyolultabbá, egyre költségesebbé, gazdaságtalanabbá vált: az emberiség egyik legfontosabb feladata az lett, hogy hatékonyan és gazdaságosan hasznosítsa a világ szellemi tőkéjét. A 60-as évek közepe táján kezdett kialakulni az a szemlélet, hogy az egész földkerekségre kiterjedő információcsere megszervezése csak nemzetközi együttműködéssel lehetséges.

Az UNESCO 14. közgyűlésének megbízásából 1967-ben kezdi meg az UNESCO és az ICSU /International Council of Scientific Unions/ közös bizottsága egy világméretű tájékoztatási rendszer létrehozásának tanulmányozását. A négy évi vizsgálódás eredményeképpen elkészült jelentés lehetségesnek ítélte a világrendszer - az UNISIST - megvalósítását és köztudott, hogy az 1971 októberben, Párizsban megrendezett kormányközi konferencia is létrehozása mellett döntött. A rendszer

alagondolata az önkéntes együttműködés elve, ennek feltétele pedig a nemzetközileg kidolgozott és elfogadott szabályok, szabványok alkalmazása, ill. a kompatibilitás /megfelelés/ elérése a már működő nemzeti/nemzetközi tájékoztatási rendszerek eltérő gyakorlata, technikai berendezései között.

International Serials
Data System /ISDS/

Az UNISIST tíz éves távlati tervét 22 ajánlás alkotja. Ezek között az egyik legfontosabb a harmadik, melynek értelmében létre kell hozni a világ tudományos és műszaki folyóiratainak nyilvántartását.

Nem véletlen, hogy a világméretű tájékoztatási rendszer megszervezésekor éppen az időszaki kiadványokra irányult elsőként a figyelem: napjainkban a periodikumoknak, mint a legfrissebb kutatási eredmények hordozóinak fontosságát, feldolgozásuk, nyilvántartásuk, hozzáférhetőségük problematikáját gazdag irodalom tárgyalja.

Az 1972-ben elkészült "Report on the feasibility of an International Serials Data System and preliminary system design" vizsgálat tárgyává tette egy nemzetközi periodikum nyilvántartás megvalósításának lehetőségét és egyidejűleg egy előzetes rendszertervezetet is kidolgozott.

A jelentést az UNISIST központi bizottsága elfogadta. Javaslatára alapján az UNESCO közgyűlésének 1972. évi tizenhetedik ülészsaka megszavazta az abban foglaltak gyakorlati alkalmazását és egyúttal döntött az ISDS Nemzetközi Központ létrehozataláról is. A francia kormány készen mutatkozott arra, hogy a Nemzetközi Központ székhelyét Párizsban biztosítsa és működését támogassa.

A rendszer célkitűzéseit, szervezeti felépítését, működési rendjét és a várható szolgáltatások ismertetését az 1974. májusban megjelent útmutató "Guidelines for ISDS" /1/ tartalmazza.

Célkitűzések

a/ Az időszaki kiadványok számítógépes nemzetközi nyilvántartásának kiépítése és vezetése - minden országra kiterjedően, valamilyen szakterületen - a periodikum fogalmát a legszélesebben értelmezve;

b/ a nyilvántartás hozzáférhetővé tétele - minden ország, szervezet és magánszemély számára;

c/ nemzetközi együttműködési formák kialakítása, vagyis:

könyvtárak, tájékoztatási szervek, periodikum-kiadók és nemzetközi szervezetek erőfeszítéseinek összehangolása az információcsere érdekében;

a bibliográfiai leírások és adathordozók szabványosításának elősegítése.

Szervezeti felépítés

A rendszer kétlépcsős: a párizsi Nemzetközi Központból és a nemzeti /esetleg regionális/ központokból áll. Ezek egymást feltételezik, a nemzetközi számítógépes adatbank megteremtése és működtetése a felek közvetlen együttműködésén alapszik.

A párizsi központ a nemzeti központok bejelentései alapján megszervezi az időszaki kiadványok gépi leolvasásra alkalmas nemzetközi nyilvántartását. Az egyes címek /gépi/ azonosító száma az ISSN /International Standard Serial Number/, a nemzetközi szabvány periódikumszám /2/. Az ISSN-számtömböket a párizsi központ bocsátja a nemzeti központok rendelkezésére. A nemzeti központok, a maguk részéről, ellátják a területükön megjelenő periodikumokat ISSN-nel és a Nemzetközi Központ által megkívánt módon és mértékben, rendszeres időközökben bejelentik időszaki kiadványaikat /és azok változásait/ a nemzetközi nyilvántartásba. Bejelentéseikért cserében különféle szolgáltatásokat élveznek.

Szolgáltatások

Az ISDS által vállalt nemzetközi koordináló munkára az előzőekben már utaltunk, az alábbiakban ismertetjük a magyar tájékoztatásügyet is érintő információs szolgáltatásokat:

A Nemzetközi Központ különböző jegyzékek közreadását tervezi - gépi hordozón és hagyományos formában:

az egész tudományos és műszaki világra kiterjedően a periodikumok címének ISSN számok szerinti jegyzéke;

a címek betűrendes jegyzéke;

szakjegyzékek az igényektől függően;

permutált mutató.

Az ISDS a tervek szerint kéthavonta rendszeresen közzéteszi az új címek jegyzékét /bulletint/ is. A teljes nemzetközi jegyzék megjelentetésének gyakorisága az igényektől függ. A fentiekén kívül a nemzeti központok által meghatározott bármilyen szempont szerinti változtatásban is kérhetők jegyzékek.

Adatelelemek

Annak érdekében, hogy a nemzeti központok munkáját azonos szabályok irányítsák, az ISDS pontosan meghatározza a jelentendő adatelemeket. A lényeges tudnivalók az alábbiak:

a/ az egyes periodikumokkal kapcsolatban jelentendő adatok maximális száma 25, ezek közül 9 un. lényeges /essential/ adat, melyek jelentése kötelező;

b/ az ISDS a jelentendő adatok közé felvette az un. kulscimet, mely az ISSN-nel együtt a periodikum egyértelmű azonosítására szolgál;

c/ az adatokat nemzeti nyelven kell jelenteni; az ISDS-nek közös munkanyelve nincs;

d/ az adatok sorrendje kötött.

Az ISDS gépi rendszere a Library of Congress által kidolgozott MARC periodikumformátumon alapszik.

Az adatok cseréje az ISDS-ben résztvevő nemzeti központok, illetve a Nemzetközi Központ és előbbieik között, ISO-szabvány szerinti mágnesszalag /3/ segítségével fog történni.

Működés

Az ISDS kibontakoztatása, a világméretű nyilvántartásnak a tudományos kutatás nélkülözhetetlen eszközévé való fejlesztése a Nemzetközi Központ irányításával a nemzeti és regionális központok összehangolt erőfeszítésén múlik. Előzetes mérlegelések szerint a rendszer felfutásának időtartama kb. 6-8 év, hatékony működése az 1980-as évek elején várható.

Az UNESCO főigazgatója 1972. november 6-i körlevelében jelentette be a Nemzetközi Központ létrejöttét és szőlitotta fel az UNISIST programot aláíró kormányokat országuk nemzeti központjainak felállítására. Az eltelt idő alatt négy nemzeti központ /USA, Nagy-Britannia, Ausztrália, Kanada/ és egy regionális központ /a KGST-tagországok képviselésében a Szovjetunió/ jelentette be együttműködési szándékát, illetve kezdte meg működését.

A Nemzetközi Központban végzett munkáról, az irányelvekben javasolt változtatásokról, a működés kezdő szakaszában felmerült problémákról és egyéb tudnivalókról a negyedévenként megjelenő UNISIST Newsletter /4/ tájékoztatja az érdekelteket. Következő cikkünkben ezeket ismertetjük.

J E G Y Z E T E K

1. Guidelines for ISDS. Paris UNESCO, 1973. 58 p.
2. International Standard Serial Numbering. ISO/DIS 3297. Geneva, International Organization for Standardization, 1973. 7 p.
3. 9-track 32. RPlmm /800 RPI/ magnetic tape for information interchange. ISO/R 1863. Geneva, International Organization for Standardization, 1971. 11 p.
4. UNISIST Newsletter. Paris, UNESCO, Vol.1- 1972-

SZILVÁSSY Z.-né: Időszaki kiadványok nemzetközi nyilvántartási rendszerei.

Az elmúlt évtized közepe táján megerősödött az a szemlélet, hogy az emberiség szellemi tőkéjét csak nemzetközi összefogással lehet gazdaságosan hasznosítani, miután az ehhez elengedhetetlen technikai eszközök, mint pl. a számítógép, ma már az emberiség rendelkezésére állnak.

Az 1971-ben létrehozott tájékoztatási világrendszer, az UNISIST keretében már megkezdte működését az ISDS /International Serials Data System/, melynek feladata a világon megjelenő tudományos és műszaki időszaki kiadványok számítógépes nyilvántartásának megszervezése és folyamatos építése.

Az ISDS együttműködő nemzeti /regionális/ központok hálózata, e központok működését nemzetközi szinten elfogadott azonos szabályok, illetve szabványok irányítják.

Mrs. SZILVÁSSY, J.: International registration systems of periodical publications.

Towards the middle of the past decade the opinion gained ground, that mankind's intellectual capital can be utilized economically only with international collaboration now it is maintained that the technical requisites, indispensable to this, e.g. computer, are presently at the disposal of mankind.

In the frames work of UNISIST, the world information-system established in 1971, the ISDS /International Serials Data System/ have started operation, its task being the organization and steady building of the computerized registration of scientific and technical periodicals published all over the world.

The ISDS is the network of co-operative nation /regional/ centres, the activities of which are governed by internationally accepted common rules, standards.

СИЛВАШИ, З-на: Международные системы регистрации периодических изданий

В середине 60-х годов получило широкое распространение мнение, что умственный капитал человечества может быть экономически использован только лишь при помощи международного сотрудничества. Необходимые для этого технические средства - как например ЭВМ - в настоящее время уже имеются.

В рамках созданной в 1971 г. мировой информационной системы UNISIST уже начало функционировать ISDS (International Serials Data System), задачей которого является создание и непрерывное развитие службы регистрации научно-технических периодических изданий, выходящих во всем мире. Служба должна использовать ЭВМ.

ISDS является сеть национальных (региональных) центров, сотрудничающих между собой; деятельность этих центров регулируется международными правилами и стандартами.

Frau SZILVÁSSY, J.: Internationale Periodika-Registriersysteme.

Um die Mitte des vergangenen Jahrzehntes verbreitete sich die Anschauung, wonach das geistige Kapital der Menschheit nur durch internationalen Zusammenschluss wirtschaftlich genutzt werden kann. Die hierzu erforderlichen technischen Mittel, wie z.B. die Computer, stehen ja der Menschheit bereits zur Verfügung.

Im Rahmen des im Jahr 1971 geschaffenen Informations-Weltsystems UNISIST hat das ISDS /International Serials Data System/ seine Tätigkeit bereits begonnen. Es ist seine Aufgabe ein computerisiertes Register der auf der ganzen Welt erscheinenden wissenschaftlichen und technischen Periodika zu organisieren und laufend auszubauen.

Das ISDS ist das Netz der kooperierenden nationalen /regionalen/ Zentren, deren Tätigkeit durch identische, auf internationaler Ebene akzeptierte Regeln bzw. Normen gelenkt wird.

